

Thomas Bewick

I dette nummer af Bogvennen bringer vi en planche med et udvalg af Thomas Bewick's træstik til *History of Quadrupeds*. Thomas Bewick, der levede i England fra 1753 til 1828, var blandt grundlæggerne af xylografien, den reproduktionsform som var fremherskende i hele det nittende århundrede. Hans tekniske bedrift var at benytte gravørens redskaber, hvorved det grove træsnit afløstes af det detail- og nuancerige *træstik*; når gravørteknikken med fordel kunne anvendes i træ, skyldtes det, at Bewick tillige fandt på at benytte den hårde buxboms endetræ til fremstillingen af sine billeder. Herved opnåede han, at selv de fineste detaljer kunne overføres til højtryk uden at læderes under trykningen. Bewick's kunstneriske bedrift skal ikke omtales her, planchen skulle tale for sig selv.

Thomas Bewick's erindringer er oversat til dansk af H. P. Rohde, København 1953, som også har skrevet indledning til bogen og ladet den udstyre med en række gengivelser af træstik fra hele Bewick's produktion, altså også fra andre bøger end *History of Quadrupeds*.

Det er redaktionens hensigt også i de resterende otte numre af den række af *Bogvennen* (1974-76), som påbegyndes med dette hæfte, at bringe tilsvarende plancher med 'typographica' gengivet i hel størrelse. De medlemmer af Forening for Boghaandværk, der inden den 15. august 1974 indsender frankeret og adresseret svarkuvert til foreningens kontor i Klareboderne 10, 1115 København K, vil gratis modtage et særtryk af planchen.

Bemærk, særtrykket måler 26×33 cm og vejer – portomæssigt – mellem 100 og 250 g, hvis De indsender „afstivet“ konvolut.

CE

En bogbinders kalejdoskop

Ingeborg Börjeson, *Venner: dyr og bogbind*, A. Rasmussens Bogtrykkeri, Ringkøbing, 1972.

Dansk bogbinderkunstns mest farverige og ildfulde sjæl, Ingeborg Börjeson, har på eget forlag udsendt sine erindringer. I Danmark er dette vel den første bog, der skildrer, hvordan en bogbinders liv kan forme sig. Vi har korte beretninger, der giver et glimt fra bogbindermestres og svendes liv, men her får vi lov til at følge Ingeborg Börjeson fra de første barndomsår, hun er født den 6. december 1890, og bogen slutter med en glad skildring af hendes firsårsdag, omgivet af glade venner.

Nu var det jo ikke almindeligt, at en god borgerdatter på den tid gik i „rigtig“ bogbinderlære som lærling – i stedet blev hun undervist på den da kendte Richards Sløjdscole på Hauser Plads, med en svendep prøve på oldermandens værksted 1911 som afslutning.

Straks efter svendep prøven oprettede Ingeborg Börjeson sit eget værksted i Rådhusstræde. Under afslutningen af den første verdenskrig fik hun arbejde som sekretær for Dansk Røde Kors i Paris. Her traf hun en medarbejder fra Svensk Røde Kors, violinisten Rolf Börjeson, med hvem hun blev gift i 1919.

På Quai des Grands Augustins startede Ingeborg Börjeson et nyt bogbinderværksted. Hun fik elever, og snart svirrede mange sprog i det lille værksted. Det blev til 18 lange, gode år i Paris. Det unge par fik, gæstfri som de var, mange venner både kendte og ukendte.

I den urolige tid før den anden verdenskrig følte ægteparret, at de af politiske grunde måtte søge mod nord. De bosatte sig derfor i Danmark i 1936.

På Kultorvet i nr. 13 fandt de et værksted over gården, som havde lidt af atmosfæren fra Paris, og Ingeborg Börjeson gik i kompagniskab med en af sine tidligere elever fra Paris, Kirsten Vinding. Oven over bogbinderværkstedet oprettede Ingeborg sammen med sin mand et ateliér for håndmarmorerede papirer. De blev meget smukke, med en så fin farveholdning at øjet måtte fryde sig. Rolf Börjeson havde i sit kunstneriske sind det, der er nødvendigt. Det er ikke nok at klaske en hvilken som helst farve ned i sin marmorerbakke, lige som det heller ikke er nok for en kunstmaler at lægge nogle tilfældige farver på sit lærred.

De bogbinderpapirer, der dengang kunne købes, var rædselsfulde, så initiativet var en god gerning. Senere udviklede de en ny teknik, som de havde lært at kende af en schweizisk kollega Eva Schädelin; atter blev det til helt personlige papirer, som i deres karakter minder om træsnit. Denne teknik blev videreudviklet af kunstneren Carl Gydesen, som kendte til bogbinderfaget gennem sin far, der var bogbinder. Under navnet Guy de Sen – navnet var Ingeborgs opfindelse – blev disse papirer antaget og udstillet på Charlottenborg.

Verdensudstillingerne i Paris 1931 og Bruxelles 1935 havde givet Ingeborg Börjeson Diplomes d'Honneur og dermed nogle bestillinger på bogbind, ofte i helbind af hajskind med basrelief. Dejlige, robuste og sunde helbind blev til et speciale; og hun fik venner fra Den Grønlandske Handel til at skaffe hajskind i mange farver.

Endnu engang fik forholdene i Europa, den negang antisemitismen i Tyskland, Rolf og Ingeborg Börjeson til at bryde op. De bosatte

sig i 1939 i Sverige på familieøen ved Muskö i Stockholms skærgård, hvor Rolfs far, der var billedhugger, i sin tid havde opført et stort sommerhus. Her fortsatte de sammen produktionen af bogbinderpapirer, og ved hjælp af en ukuelig optimisme kom de igennem kulde og savn, ofte afskåret fra omverdenen i de kolde krigsvintre.

Omsider sluttede krigen. Det blev igen muligt at rejse i Europa og gense de venner og steder, de holdt af; og det blev gode arbejdsår, de flyttede ind på fastlandet i et rækkehus i Enskede syd for Stockholm.

Gennem Ingeborg Börjesons kontakter med udenlandske bogbindere, fik det svenske bogbinderlaug og Kungliga Biblioteket i Stockholm etableret en udstilling af moderne franske bogbind. Rygtet om disse fantastiske bogbind nåede til Danmark, og bogbinderlaugets oldermann, Haugaard Petersen, fik udstillingen til Danmark. Bogbindene blev udstillet på Thorvaldsens Museum, og også her fik Ingeborg Börjeson ansvaret for opstillingen. Det er tydeligt, at denne udstilling satte sig spor hos de unge danske bogbindere.

Bogen er levende, den fortæller ikke blot om bøgernes tilblivelse, men i lige så høj grad om den verden, der rører sig omkring Ingeborg Börjeson. Bogen beretter om firs år af et menneskes liv, men tro ikke, at vitaliteten er taget fra det varme og farverige menneske, som stadig lever sit liv, nær de 83 år.

Knud Erik Larsen

Bomærkekonkurrencen

Forening for Boghaandværk udskrev i december sidste år en konkurrence om et nyt bomærke. Den nedsatte dommerkomité bestod af grafikerne Austin Grandjean og Carl Jensen samt foreningens formand, forlagsboghandler Jokum Smith, og de har den 4. april ved en sammenkomst i foreningens hus i Klareboderne tildelt 1. præmien til *Adam Moltke*, 2. præ-

mien til *Poul Pedersen* og 3. præmien til *Henrik Nielsen*.

Redaktør Hans Andersen, Jyllands-Posten, har efter offentliggørelsen af konkurrence-resultaterne til sin avis skrevet et indlæg, som han også har sendt til Bogvennen.

Vi bringer nedenfor hans kritiske artikel samt gengivelse af foreningens nuværende bomærke samt de tre præmierede forslag.

Red.

Midt i en designer-dille-tid

Der går en designer-dille over Danmark. Grafikere og skriftekspertes forsikrer hinanden om, at gamle bomærker eller firmasymboler ikke duer længere, og eksperternes tale er vand på møllen hos de mennesker, der ligger under for tidens løsen om, at man skal forny sig. Bogtrykkere, skiltemalere og – designere har gode dage, og folket bøjer sig for de æstetiske og kunstneriske krav.

Det begyndte – naturligvis – i reklamebranchen og med en vis rimelighed og logik. Branchen lever jo af at få andre til at forny hverdagens indpakning, og så må man naturligvis selv gå i spidsen. Private firmaer fulgte – de fleste handelsforetagender med moderne respekt for sig selv har udskiftet deres gamle varemærker med arkitekttegnede symboler. Det er ikke altid til at se det, hvis man ikke lige ved, hvad de nye kruseduller dækker over, men smart ser det ud.

Dillen nåede statens miskronede etater, som også har en vare at sælge: Og i takt med, at denne vare set fra et forbrugersynspunkt bliver ringere og ringere, må man naturligvis sminke den op – og først DSB og siden postvæsenet kastede sig med fryd i designernes grafiske favn.

Når man står på de uddøde banegårde med deres besværlige retiradeforhold og lukkede servicefunktioner, kan man naturligvis finde trøst i en ny og øjenvenlig skiltning, såfremt man elsker det æstetiske på bekostning af det reelle. Men en del mennesker foretrækker fortsat et grafisk ydmygt lokumsskilt, der viser vej til ordnede aftrædelsesforhold, fremfor et m.a.a. designet symbol, der henviser til det absolut nødtørftigste.

Nu har organet for den højeste bogkunst i Danmark, Forening for Boghaandværk, besluttet sig til at udskrive en konkurrence om et nyt bomærke, og for at par dage siden forelå resultatet af konkurrencen, hvor dommerne var så fornemme folk som grafikerne Austin Grandjean og Carl Jensen samt forlagsboghandler Jokum Smith.

Foreningens gamle bomærke, stedmoderblomster, kranset af foreningens navn, var lavet af Hans Tegner, og det bærer tydeligt præg af at stamme fra skønvirketiden, hvor man ikke kendte til design, men hvor begrebet så at sige blev til som et opgør med forrige århundredes industrialiserede tarvelighed. Foreningen selv var et barn af det rigtige og alvorlige ønske, der gik over landet, om at fastholde og forny de æstetiske værdier ved at genfinde det bedste i de gamle håndværkstra-

ditioner. Forening for Boghaandværk blev dannet for at hæge om fagets håndværk og tilskynde til kønnere bogkunst. Det gamle bomærke er et symbol på dette – og man kunne godt forvente af foreningen, at netop den ville bevare udtrykket for sin egen eksistens.

Men de gode boghåndværks-mennesker er også faldet for den emsige trang til industrialiseret grafik, og på illustrationen af de tre forslag, som fik præmier, ser man resultatet af fornylesiveren.

1. præmien gik til designeren Adam Moltke, der også vandt i Post- og Telegrafvæsenets konkurrence om et nyt bomærke. Udkastet er kønt og intetsigende. Det er lækkert og æstetisk goldt. Bomærkets bogstaver fortæller intet om, at det drejer sig om boghåndværk – hvis der er en symbolsk-grafisk værdiladning i forslaget, er det snarere musikalsk: en dobbelt f-nøgle med halvkryds for b, hvis dette fænomen ellers eksisterede. Tydet på denne måde kunne bomærket stå for Foreningen af basunister.

Poul Pedersens 2. præmieforslag er bedre. Det er robust og med et vist mål af fantasi, og billedligt kan det godt føre tanken hen på bøger, bogrygge med ægte bind.

Det sidste, af Henrik Nielsen, forestiller naturligvis en bog, men er uden forbindelse til foreningen.

Det fremgik af referaterne fra den højtidelige prisoverrækkelse, hvor nogle tusinde kroner blev fordelt, at der havde været indsendt 40 forslag, og at Forening for Boghaandværks styrelse endnu ikke har besluttet, hvilket af forslagene, man benytter eller hvordan.

Må et menigt medlem af foreningen foreslå, at man henlægger hele konkurrencematerialet i den historiske afdeling som et symbol på en grasserende mode i tiden – også bogkunstnerisk, at man afskriver omkostningerne på kontoen for tab på obligationsbeholdningen (papirer er usikre for tiden), og at man bevarer foreningens gamle bomærke. Det ville være skønsomt virke i en designer-dille-tid.

Hans Andersen

Helmut Presser

Dr. Helmut Presser er født i 1914. Foruden gennem universitetsstudium uddannedes han på Mainzer Presse hos professor Ch. H. Klenkens og studerede kalligrafi, grafik og bogbind på kunsthåndværkerskolen i Mainz. I 1939 erhvervede han doktorgraden fra universitetet i Bonn, hvor han studerede tysk, kunsthistorie, filosofi og biblioteksvidenskab. I 1947 blev han assistent på Gutenberg Museet og i 1963 dets direktør. Helmut Presser har skrevet adskillige bøger om bogvæsen, især skal nævnes *ABC der grossen Drucker*, *Das Buch vom Buch* og hans Gutenberg-biografi, der foreligger som billigbog udgivet af Rohwolt.

Biblis 1972

Denne årgang af *Föreningen för Bokhantverks Årsbok*, som dog først er udkommet i 1973, helliger sig næsten udelukkende den gustavianske tid; denne periode i svensk historie er opkaldt efter Gustaf den 3., den konge, som modtog budskabet om at han skulle overtage Sveriges trone, medens han lyttede til Pyramus og Thisbe på den franske opera, og som 21 år senere, i 1792, myrdedes under en maskerade på den svenske opera, som han selv havde ladet bygge i Stockholm.

Denne knappe levnedbeskrivelse indleder Sten G. Lindbergs store artikel i *Biblis* om „Italienska och franska presentband till Gustaf III 1784.“ Det er en lærd, veldokumenteret og højst læseværdig artikel, og det tilløb til en karakteristik af den særprægede og begavede svenske enevoldshersker, hvormed artiklen påbegyndes, uddybes velopløst og på mangfoldige måder i det efterfølgende. De „presentband“, som artiklen handler om, er alle skænkede den belæste og meget boginteresserede konge under hans store udlandsrejse i 1784. 40 af bindene blev givet kongen under hans ophold i Italien, blandt gaverne kan nævnes den katolske organisation Propaganda Fide og Francesco Piranesi, en søn af den

store G. B. Piranesi og tillige kongens kunst-agent i Rom; boggaverne fra Piranesi indeholdt faderens værker „Il teatro d'Ercolano“ og „Antichità Romane“.

De franske bind, 65 udaf 115, kommer fra flere kilder, og mht deres tilblivelse bemærker man især, at der på visse af bindenes permer er benyttet ornamenter udarbejdet af de store franske skriftstøbere Didot og Fournier; at Gustaf den 3. må have værdsat disse bind og forstået detaillernes skønhed fremgår af det interessante faktum, som fremhæves af Sten G. Lindberg, at kongen nærede ønske om, at stockholmske bogtrykkere skulle indføre og benytte Didot's nyantikva, et ønske han dog ikke nåede at se opfyldt, da han blev dræbt fire år forinden.

Sten G. Lindbergs artikel afsluttes med en udførlig optegnelse over samtlige Gustaf den 3.s presentbind, en liste som må være overordentlig nyttig for alle særligt interesserede.

Det næste gustavianske emne, som tages op i *Biblis* 1972, er Tessins „Faunillane“ i lakbind, en „verniss de Martin“. Der knytter sig især to forhold af interesse til Tessins lille bog – udover at den kun er trykt i tre eksemplarer. Det ene, som måske netop knytter den til denne årbogs tema, er, at Carl Gustaf Tessin var lærer for Gustaf den 3., hvorfor

han, som en af sin tids største bogsamlere, må formodes at have været med til at grundlægge kongens litterære og boglige interesse. „Faunillane'en“ er et eventyr om feer, der – hvad oplaget synes at bekræfte – er skrevet som adspredelse for forfatteren og til morskab for hans nærmeste familie og venner. Artiklens forfatter, Ingrid Bergom-Larsson, beretter endvidere om den særlige indbindingsteknik, lakbindet, som er blevet Tessins lille eventyr til del, og hun refererer den diskussion, som har fundet sted blandt de lærde, om hvorvidt bindets lakarbejde er udført i brødrene Martin's værksted eller ej. Afsluttende engagerer hun sig i diskussionen og går ind for, at der virkelig er tale om en „reliure en vernis de Martin“. Den henrivende lille gyldne bog er i *Biblis* gengivet i sine fineste farver.

Biblis afsluttes med en opsats af Uno Willers om „Gustaviansk arvegods“, hvori han skildrer personalhistoriske relationer mellem tegneren Sergel, Gustaf den 3. og andre af tidens betydningsfulde mænd.

Biblis tilgår Föreningen för Bokhantverks medlemmer, medlemskab opnås lettest ved at indsætte s. kr. 40,00 på foreningens svenske girokonto 55 43 03-8, Box 5039, 102 41 Stockholm 5.